

СЕКЦІЯ 5 ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2024-52-7>

УДК 331.5

Шостак Л.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки і торгівлі
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8786-9582>
E-mail: Lshostak14@gmail.com*

Сур'як А.В.

*кандидат економічних наук, доцент
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3094-9941>
E-mail: Surjak.Alla@vnu.edu.ua*

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ

Стаття присвячена аналізу стану та основних тенденцій розвитку вітчизняного ринку праці в умовах воєнних дій. У ній розглядаються ключові проблеми, що виникають через військовий конфлікт, такі як зростання безробіття, міграція робочої сили, внутрішнє переміщення населення, зміни в структурі попиту на робочу силу та адаптація підприємств до нових умов. Особливу увагу приділяється впливу війни на окремі сектори економіки, розвитку віддаленої роботи та цифровізації, а також урядовим ініціативам, спрямованим на підтримку працівників і роботодавців. З початком війни ринок праці зазнав значних структурних змін, спричинених руйнуванням підприємств, інфраструктури, вимушеною міграцією населення та скороченням зайнятості у багатьох галузях економіки. Крім того, ситуація погіршується через зростання рівня безробіття, переміщення значної частини населення всередині країни та за її межі, а також зниження попиту на робочу силу в окремих секторах. У такому контексті актуальним є вивчення механізмів адаптації ринку праці, пошук шляхів стабілізації та підтримки працездатного населення, а також розробка відповідних державних і приватних ініціатив для подолання кризи.

Ключові слова: праця, ринок праці, робоча сила, працездатне населення, безробіття, міграція, внутрішнє переміщення населення.

Shostak Liudmyla, Suriak Alla. THE STATE AND TRENDS OF THE DOMESTIC LABOR MARKET IN THE CONDITIONS OF MILITARY ACTIONS

The article is dedicated to the analysis of the state and main trends in the development of the domestic labor market in the context of military actions. It examines key issues arising from the armed conflict, such as rising unemployment, labor migration, internal displacement of the population, changes in the structure of labor demand, and the adaptation of enterprises to new conditions. Special attention is given to the impact of war on individual economic sectors, the development of remote work and digitalization, as well as government initiatives aimed at supporting workers and employers. The ongoing military actions in Ukraine have significantly impacted the national labor market, leading to profound structural changes and new trends. The war has resulted in a substantial loss of jobs, disruptions in production, and significant internal displacement, which has affected both employers and employees. Many businesses have either halted their operations or scaled back significantly due to the damage to infrastructure and unsafe working conditions in conflict zones. As a result, unemployment rates have risen sharply, particularly in the eastern and southern regions of the country. Many businesses have relocated their operations to safer regions in the west of Ukraine, where there is relative stability. This shift has created new opportunities in some sectors while exacerbating unemployment in areas affected by military actions. Certain sectors, such as defense, logistics, IT, and construction, have seen an increase in demand for labor. At the same time, sectors heavily reliant on physical infrastructure and supply chains, such as manufacturing and retail, have experienced a downturn. The war has accelerated the transition to remote work and the digitalization of business processes. Many companies,

especially in the IT sector, continue to operate remotely, employing workers from across the country and abroad. The Ukrainian government has implemented several initiatives to support workers and businesses, including temporary relocation programs, financial aid packages, and employment incentives for displaced persons and veterans.

Key words: labor, labor market, workforce, working-age population, unemployment, migration, internal displacement of the population.

Постановка проблеми. Ринок праці в Україні в останні роки зазнав значних змін, які спричинені активними військовими діями, дестабілізацією національної економіки, фізичним руйнуванням підприємств та інфраструктури, а особливо масовим переміщенням населення. Зростання безробіття, вимушена міграція робочої сили як всередині країни, так і за її межі, а також зниження попиту на робочу силу в окремих секторах економіки є основними викликами для ринку праці. Актуальним завданням стає дослідження цих процесів для розробки ефективних механізмів адаптації та підтримки працездатного населення і роботодавців в умовах тривалої нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ринку праці в Україні, особливо в умовах воєнного стану, стало критично важливим напрямком наукової діяльності. Вітчизняні науковці, такі як Васильців Т.Г., Калина А.В., Кваша О.С., Левицька О.О., Марчук О.Г., Чернявська О.В., Юрчик І.Б. та інші, зробили значний внесок у вивчення загальних аспектів ринку праці, таких як тенденції розвитку, проблеми безробіття, соціальна нерівність та вплив освіти на зайнятість. Наприклад, Васильців Т.Г. та Левицька О.О. [1] зосередили свою увагу на аналізі довгострокових тенденцій у зайнятості, зокрема на взаємодії між освітньою підготовкою та реальними потребами ринку праці.

Однак, із початком військових дій, ринок праці України набув нових особливостей, які привертають увагу інших дослідників. Серед нових викликів, що постали в умовах війни, – вимушена міграція населення, скорочення робочих місць у зонах бойових дій, ріст потреб у нових професіях, зміна структури зайнятості, та адаптація економіки до нових умов. Відповідно постала необхідність у нових напрямках досліджень у контексті воєнного стану. Так, Мантур-Чубата О.С. та Ваганова Л.В. досліджують зростаючий попит на нові професії, пов'язані з обороною, волонтерством, логістикою та відновленням зруйнованої інфраструктури [2].

Таким чином, воєнні дії створили новий контекст для дослідження ринку праці

в Україні. Сучасні виклики, що постали перед науковцями, вимагають перегляду старих підходів і розробки нових методологій для оцінки змін на ринку праці, викликаних війною, а також для пошуку шляхів адаптації економіки до нових умов.

Метою статті є аналіз сучасного стану та основних тенденцій розвитку вітчизняного ринку праці в умовах воєнних дій. Зокрема, стаття спрямована на вивчення ключових проблем, викликаних військовим конфліктом, таких як зростання безробіття, міграція робочої сили, внутрішнє переміщення населення, зміни в структурі попиту на робочу силу та адаптація підприємств до нових економічних умов. Дослідження також включає оцінку заходів, що вживаються урядом для підтримки працівників і роботодавців у цей критичний період.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Події 24 лютого 2022 року стали причинами глибоких змін не лише для України, але й для багатьох країн. Повномасштабне вторгнення росії на українську землю стало причиною численних економічних викликів. Багато підприємств зупинили свою діяльність або скоротили виробництво, що призвело до зниження ВВП. Значні втрати зазнали промисловість і сільське господарство через руйнування інфраструктури та зниження доступності ресурсів. Закриття кордонів та блокування шляхів доставки ускладнили постачання товарів, що призвело до дефіциту продукції. Мільйони людей стали внутрішньо переміщеними особами або виїхали за кордон, що змінює структуру ринку праці. Країни, які залежали від українських експортерів, зіштовхнулися з нестачею продовольства, що підвищило ціни на світових ринках. Ці виклики вимагають гнучкості та адаптації як на рівні окремих підприємств, так і на державному рівні.

Ринок праці є найбільш чутливим індикатором змін, що відбуваються в соціально-економічній системі країни. Частина населення України залишилася без роботи та засобів існування, була вимушена стати внутрішніми біженцями або мігрувати за кордон, натомість інша частина населення продовжує працювати попри постійні

обстріли з боку росії та відключення світла через пошкодження критичної інфраструктури України.

Справді, ринок праці в Україні зазнав значних трансформацій в умовах війни. Кризова ситуація вимагає термінових і ефективних заходів для стабілізації економіки та підтримки населення. Вже майже три роки спостерігається значне зростання безробіття, яке потребує термінових рішень, таких як програми перекваліфікації для робітників, підвищена увага до соціально незахищених верств населення, які найбільше постраждали від економічних труднощів, гнучкість самого ринку праці.

Повномасштабне вторгнення Росії на територію України зашкодило багатьом сферам суспільного життя українців. Війна в Україні викликала гуманітарну катастрофу, що супроводжується знищенням критичної інфраструктури країни та уповільненням її соціально-економічного розвитку. Війна спровокувала погіршення умов працевлаштування, зростання рівня безробіття та поширення неформальної зайнятості [3].

Військова агресія мала руйнівний вплив на ринок праці в Україні, особливо в контексті зменшення кількості кваліфікованих кадрів. Багато кваліфікованих фахівців залишили країну у пошуках безпеки та стабільності, що призвело до відтоку робочої сили. Загибель багатьох професіоналів через бойові дії та небезпечні умови життя позначається на можливостях відновлення економіки. Наявність мін та інших вибухонебезпечних предметів у зоні бойових дій і після них є серйозною загрозою для життя і здоров'я людей. Це не лише ускладнює відновлення інфраструктури, але й підвищує ризик для залишених робочих кадрів. Втрата кваліфікованих кадрів призводить до зменшення продуктивності та ускладнює процес відновлення економіки.

Наразі, на нашу думку, можна окреслити наступні тенденції, що мають значний вплив на розвиток вітчизняного ринку праці:

1. Військові дії в Україні є тим чинником, який призвів до зниження економічної активності населення, підвищення рівня безробіття. Саме змушене, як внутрішнє, так і зовнішнє переміщення населення спричинило відтік робочої сили.

2. Зниження рівня зайнятості у регіонах, що знаходяться у зоні активних бойових дій – через руйнування значної кількості підприємств значна частина населення

втратили роботу, що призвело до значних дисбалансів у попиті та пропозиції робочої сили на ринку праці.

3. Зміна структури зайнятості, оскільки в умовах війни відбулися переформатування економіки, що призвело до змін у структурі зайнятості. Значно зросла потреба в робочій силі у сферах оборони, логістики, медицини, а також у будівельній індустрії для відновлення інфраструктури.

4. Дистанційна робота – в умовах воєнних дій та пандемії значно зросла популярність дистанційної та гібридної роботи. Цей формат дозволяє підприємствам продовжувати роботу в умовах обмеженого доступу до фізичних офісів та підприємств.

5. Міграція та демографічні зміни – багато українців емігрували в пошуках роботи за кордон, що призвело до скорочення трудових ресурсів у країні. Водночас у внутрішніх переміщених осіб з'явилися нові виклики у пошуку роботи, оскільки вони змушені адаптуватися до нових умов у місцях переселення.

6. Підтримка від держави та міжнародних організацій – держава реалізує програми підтримки безробітних, внутрішньо переміщених осіб та роботодавців. Окрему роль відіграють міжнародні грантові та фінансові програми, що спрямовані на відновлення ринку праці.

На нашу думку, ринок праці України знаходиться у стані глибокої трансформації, і його подальший розвиток залежатиме від швидкості стабілізації економіки та адаптації до нових реалій.

Згідно з новим звітом Міжнародної організації праці [4], з початку російської агресії в Україні було втрачено близько 4,8 мільйона робочих місць. За оцінками досліджень, у разі загострення бойових дій втрати можуть зрости до 7 мільйонів робочих місць. Проте, якщо конфлікт завершиться, можливе швидке відновлення економіки з поверненням близько 3,4 мільйона робочих місць.

Окрім цього, криза в Україні впливає на сусідні країни, такі як Угорщина, Молдова, Польща, Румунія та Словаччина. Продовження війни призведе до того, що українські біженці залишатимуться за кордоном тривалий час, що збільшить навантаження на ринки праці та соціальні системи цих держав, підвищуючи рівень безробіття.

Справді, ринок праці в Україні демонструє певне відновлення за кількістю вакансій, однак спостерігаються суттєві диспропорції між різними секторами. На прикладі

статистики з Work.ua, можна побачити, що з-поміж 28 категорій у дев'яти роботодавці пропонують більше вакансій, ніж у січні 2022 року, тобто до початку повномасштабного вторгнення.

Станом на початок 2024 року найвищі показники приросту вакансій у категоріях: медицина, фармацевтика (+26%), освіта, наука (+23%), охорона, безпека (+22%), юриспруденція (+13%), роздрібна торгівля (+9%), а найнижчі – медицина, фармацевтика (+26%), освіта, наука (+23%), охорона, безпека (+22%), юриспруденція (+13%), роздрібна торгівля (+9%) [5].

В останні роки ринок праці в Україні зазнав значних змін, причому ці зміни і надалі відбуваються і носять досить негативний характер. До основних змін, на нашу думку, варто віднести наступні:

1. Вплив пандемії COVID-19, яка сприяла розвитку дистанційної роботи, що призвело до змін у структурі зайнятості та попиту на робочу силу. Багато компаній адаптувалися до нових умов, переходячи на гібридні моделі роботи.

2. Зростання безробіття – економічна нестабільність, яка зумовлена економічними викликами, включаючи інфляцію та зниження інвестицій, негативно вплинули на ринок праці. Війна призвела до руйнування інфраструктури, зупинки роботи багатьох підприємств, особливо в регіонах, які зазнали окупації або бойових дій. Це суттєво скоротило кількість робочих місць і збільшило рівень безробіття. Найбільше постраждали галузі, пов'язані з виробництвом, транспортом, будівництвом та туризмом.

3. Міграція трудових ресурсів через війну в Україні призвела до масової еміграції населення, що знизило трудові ресурси в країні. Внутрішнє переміщення людей також змінило географію робочої сили. Значна частина населення вимушено покинула свої домівки через бойові дії. Близько 5–6 мільйонів українців стали внутрішньо переміщеними особами, що створило додаткове навантаження на ринок праці в безпечніших регіонах країни. Крім того, велика кількість людей виїхала за кордон у пошуках роботи.

4. Потреба в нових навичках пов'язана із зростанням попиту на фахівців у сферах ІТ, логістики, медицини та інженерії зумовило необхідність перекваліфікації та розвитку нових навичок у працівників.

5. Державні ініціативи, які проявляються у запровадженні урядом програми

підтримки безробітних, а також ініціативи для стимулювання підприємництва, спрямовані на відновлення економіки. Держава впровадила низку заходів для підтримки ринку праці, включаючи програми тимчасового працевлаштування, професійну перепідготовку та підтримку релокації бізнесу. Наприклад, програма компенсації за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб допомагає підприємцям наймати працівників з інших регіонів.

6. Цифровізація, яка супроводжується активним впровадженням цифрових технологій для оптимізації процесів і покращення обслуговування клієнтів. ІТ-сектор виявився одним з найстійкіших до воєнних дій. Велика кількість працівників цієї галузі зберегли роботу, перейшовши на віддалену роботу як в Україні, так і за кордоном. Це сприяло зростанню популярності дистанційної зайнятості і впливу на розвиток технологій.

7. Зміна в структурі попиту пов'язана з виникненням нових секторів та професій, що відповідають сучасним економічним реаліям, такі як екологічні технології, агропромисловість та онлайн-сервіси. Військові дії змінили попит на професії, наприклад, зросла потреба у спеціалістах у сфері оборони, медицини, логістики та волонтерства. Водночас, працівники багатьох сфер, таких як сфера послуг або нерухомості, втратили можливості для працевлаштування.

Саме військові дії на території України стали причиною багатьох змін на ринку праці та в економіці загалом.

Ці фактори формують нову реальність на ринку праці України, вимагаючи адаптації як з боку роботодавців, так і працівників.

За прогнозами фахівців невідповідність попиту та пропозиції на ринку праці залишатиметься ще тривалий час, а тому ринок, де домінує роботодавець збережеться і після війни – більшість персоналу готові до скорочення заробітної плати на 35–45%, зростає кількість відгуків на вакансії (на 33%) та кількість реєстрацій на відповідних сайтах з пошуку роботи (на 55%) [6; 7].

Затяжна війна вносить істотні зміни у функціонування економічної системи України загалом та ринку праці зокрема. Ринок праці України, який у період повномасштабної війни відчутно змінився як за структурою, так і за географією, в умовах турбулентності та невизначеності поступово відновлюється, реагуючи на нові виклики та вимоги. Так, згідно з оцінками Національного банку України (НБУ),

чисельність робочої сили у віковій групі 15–70 років на початок 2024 р. зменшилася на понад чверть проти 2021 р. Майже половина цього скорочення відбулася через зовнішніх мігрантів, що не працюють дистанційно (під час оцінення враховано дослідження ЦЕС щодо частки зовнішніх мігрантів, які працюють дистанційно, – 2023 р. вона становила 8–10 %). За даними НБУ, близько 40 в. п. від скорочення робочої сили 2023 р. проти 2021 р. відбулося через демографічні втрати й окупацію, а також перехід до економічно неактивного населення – через імовірні труднощі з пошуком роботи для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), необхідність догляду за іншими членами родини, збільшення кількості пенсіонерів, брак навичок, зажадань на ринку праці [8].

Загалом, ринок праці в Україні в умовах війни перебуває в стані глибоких трансформацій, які вимагають комплексного підходу для забезпечення стійкості та відновлення в післявоєнний період.

Відновлення довоєнного стану на ринку праці є складним завданням, тому держава має визначити пріоритетні напрями, які сприятимуть суттєвому поліпшенню параметрів ринку праці на якісно новому рівні в найближчій перспективі.

На основі аналізу [9] нами пропонуються наступні напрями. Відновлення людського потенціалу та капіталу, створення стимулів для швидкого працевлаштування працівників, а також формування дієвих програм перекваліфікації та підвищення кваліфікації відповідно до актуальних вимог ринку праці. Важливим аспектом є залучення донорських засобів для створення нових робочих місць і прогнозування професій, які будуть користуватися попитом у короткостроковій та середньостроковій перспективі. Окрему увагу слід приділити програмам зайнятості для внутрішньо переміщених осіб, а також розвитку дистанційних форм праці, що стає дедалі актуальнішим в умовах сучасної економічної ситуації.

Звичайно, що в умовах воєнних дій підприємства вимушено перевели своїх працівників на дистанційний та гібридний формат роботи, що дозволяє адаптуватися до нових умов та зберегти кадри. Паралельно зростає попит на фахівців у сфері ІТ, логістики, медичних послуг і безпеки, оскільки ці галузі виявилися критично важливими під час війни. З метою адаптації до нових умов багато компаній інвес-

тують у навчання працівників, щоб вони могли успішно виконувати нові функції. Компанії впроваджують нові технології для автоматизації та оптимізації процесів, що підвищує ефективність роботи.

Усі ці тенденції вказують на необхідність гнучкості та адаптації вітчизняного ринку праці для забезпечення стійкості в умовах війни та подальшого відновлення в післявоєнний період.

Висновки. Воєнні дії в Україні суттєво вплинули на стан ринку праці, зокрема призвели до значного зростання безробіття, втрати робочих місць через руйнування підприємств та інфраструктури, а також до вимушеної міграції населення як усередині країни, так і за її межі. Основними тенденціями є перерозподіл робочої сили, зміна структури попиту на працівників у різних секторах економіки, зокрема зростання попиту на спеціалістів у сфері ІТ, логістики, безпеки та медицини.

Важливим напрямом є адаптація ринку праці до нових умов, що включає розвиток цифрових технологій, впровадження віддаленої роботи та підвищення мобільності робочої сили. Державна підтримка, включаючи програми працевлаштування та соціального захисту, є ключовою для стабілізації ринку праці та забезпечення економічної стійкості в умовах тривалої нестабільності.

Подальші дослідження та моніторинг ринку праці є необхідними для розробки ефективних стратегій адаптації та подолання наслідків воєнного конфлікту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васильців Т., Левицька О., Рудковський О. Структурні диспропорції і дисбаланси ринку праці областей Карпатського регіону в умовах війни: тенденції, загрози, орієнтири політики стабілізації й використання можливостей. *Економіка та суспільство*. 2022. № (37). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-37>
2. Мантур-Чубата О. С., Ваганова Л. В. Ринок праці України в умовах воєнного стану. *Економіка і регіон*. 2022. № 2 (85). С. 81–87.
3. Черьомухіна О., Чалюк Ю. Ринок праці під час війни: стан та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2022. № (46). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-24>
4. Ринок праці під час війни: чи є у українців шанси знайти собі нову роботу. URL: <https://old.dcz.gov.ua/publikaciya/rynok-praci-pid-chas-viyny-chy-ye-u-ukrayinciv-shansy-znayty-sobi-novu-robotu>
5. Як змінився ринок праці під час війни? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3464/how-has-the-labor-market-in-ukraine-changed-since-the-beginning-of-the-war#de-naibilse-vakansii-zaraz>
6. Врятувати робочі місця: як війна вплинула на ринок праці та що з цим робити. URL: <https://lb.ua/blog/>

yaroslav_zhelezniak/518244_vryatuvati_robochi_mistsya_yak_viyna.html

7. Знайти роботу під час війни. Як змінився ринок праці в Україні. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/14/688116>
8. Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>
9. Штундер І. Ринок праці України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № (40). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-22>
4. Rynok pratsi pid chas viiny: chy ye u ukrainsiv shansy znaity sobi novu robotu. Available at: <https://old.dcz.gov.ua/publikaciya/rynok-praci-pid-chas-viyny-chy-ye-u-ukrayinciv-shansy-znaity-sobi-novu-robotu>
5. Yak zminyvsia rynek pratsi pid chas viiny? Available at: <https://visitukraine.today/uk/blog/3464/how-has-the-labor-market-in-ukraine-changed-since-the-beginning-of-the-war#de-naibilse-vakansii-zaraz>
6. Vriatuvaty robochi mistsia: yak viina vplynula na rynek pratsi ta shcho z tsym robyty. Available at: https://lb.ua/blog/yaroslav_zhelezniak/518244_vryatuvati_robochi_mistsya_yak_viyna.html

REFERENCES:

1. Vasylytsiv T., Levytska O., Rudkovskiy O. (2022) Strukturni dysproportsii i dysbalansy rynku pratsi oblastei Karpatskoho rehionu v umovakh viiny: tendentsii, zahrozy, oriientyry polityky stabilizatsii y vykorystannia mozhlyvosti. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. (37). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-37>
2. Mantur-Chubata O. S., Vahanova L. V. (2022) Rynek pratsi Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. *Ekonomika i rehion*, no. 2 (85), pp. 81–87.
3. Cheromukhina O., Chaliuk Yu. (2022) Rynek pratsi pid chas viiny: stan ta perspektyvy. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. (46). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-24>
7. Znaity robotu pid chas viiny. Yak zminyvsia rynek pratsi v Ukraini. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/14/688116>
8. Osnovni kharakterystyky rynku pratsi Ukrainy u pershomu pivrichchi 2024 roku. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>
9. Shtunder I. (2022) Rynek pratsi Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. (40). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-22>

*Стаття надійшла до редакції 25.09.2024.
The article was received 25 September 2024.*